

Dolgo nismo odgovarjali politiku pesniku! Čemu tudi? Iz dalje opazovati, za pečjo sedeti, ko gredo drugi v ogenj, ni težava! Potem se pa — zopet v varnem zatišji delati, kakor bi bil modrijan, ki nima druge naloge, nego pribijati svojemu narodu tako imenovane „grenke resnice“ na čelo, ni težka naloga! Konečno ostaja človeku še vedno zastarela tolažba: križali so me, ker sem resnico govoril! Ali resnica je, da obsežajo te politične kapucinade, s katerimi udriha sedaj naš pesnik po svojem narodu, samo domišljije, samo lirske politikanje! Polastilo se je stvari nemško časopistvo in sedaj bode šlo kakor blisk po sovražnih nam listih: Glejte taki so Slovenci; njihov odlični pesnik sodi o domačem gnezdu tako in tako! Greh bi bilo molčati in v pravem pomenu besede, prisiljeni smo na odgovor!

Pesnik piše, da nam je narodnost, kakor molzna krava, in da se med nami nahaja nekoliko grešnikov (Gezücht!), ki o narodnosti živé! Ali je pesnik sam veroval svojim besedam, ko jih je zapisal na potrpežljivi papir? Morda. To pa vemo, da je to politično obrekovanje prve vrste, ki je izviralo ali iz nepremišljenosti, ali pa iz želje, svojemu spisu priboriti nekoliko nenaravne interesantnosti!

Kdo živi pri nas ob narodnosti? Nikdo! Tiste uboge reve, ki se trudijo noč in dan samo s slovensko pisarijo, ali ne lazijo z bledimi obrazi okrog; in ali jih ne proganjati noč in dan lakota in eksekucija? In mi drugi, ko nam ni treba beračiti kruha, ali ne plačujemo tako imenovanega narodnega davka več, nego plačuje dunajski profesor c. kr. davka? Kaj imamo od narodnostnega delovanja? Ali si res služimo pri tem? Spanje v noči si kratimo, in po dnevu; kratimo si svojega poklica dolžnosti, samo da moremo opravljati dela, katera nam na-

kladajo narodnostne dolžnosti! In kako zahvalo uživamo? Samo to, da se konečno oglasi kak moderni Diogenes iz dunajske svoje kadi ter je robat z nami, kakor je bil nekaj pravi Diogenes robat v svojem sodu!

Kdo bi se ne razsrdil pri tem in posebno sedaj, ko se bode pod imenom našega pojetičnega politika grdil slovenski narod po širnem svetu! Kdor izreče tako ostro obsodbo, kakor se bere na čelu temu članku, ima na vesti dokaj imen; a če si pomagamo s splošno frazo — potem je političen obrekovalec prve vrste in jednak tisti tici, ki onesnažuje gnezdo, kjer se je vzgojila!

Naš politični pesnik javka o vsaki priliki: „napravite z mano kar hočete, ravnajte z mano, kakor svinja z mehom, — samo poštenje mi pustite!“ Dobro. A tudi mi imamo pravico zahtevati, da nam puščate pri miru naše poštenje in da brez dokazov ne trdite, da nam je narodnost molzna krava! Taki nasprotniki, ki nosijo na rokah bele rokavice, na telesu pa francoski frak in na kozmopolitični glavi vestno počesane lase, spodaj na nogah pa škornje na kveder, s katerimi sujejo na vse strani, taki nasprotniki so nam v resnici — najmanj simpatični!

To je naša sodba! Dolgo časa je nismo hoteli izustiti, ker smo upali, da ima pojetični politik vsaj jednega prijatelja, ki ga bode poučil o utisih njegovih naj-novejših dunajskih pisem! A videti je, da nima takega pametnega prijatelja! Čast naroda pa je zahtevala, da smo se oglasili, sicer bode svet menil, da imajo sami lopovi, oderuhi, tatovi itd. v oblasti narod slovenski, katerega naj Bog obvaruje — dunajskih prijateljev!

Dr. Iv. T.

Dolenjci.

Spisal J. Trdina.

II. Občevanje in narodnost.

(Dalje.)

Doberšen del hrvaškega meščanstva je slovenske, zlasti dolenjske krvi, kar je velika blagodat in sreča za hrvaški narod, ki v svojem združnem življenju ni čutil in uvidel potrebe, da bi se selil s prostega deželskega zraka v tesno ozidje zaduhlih mest. Ne brigaje se za ostre zakone, vohunske iblajtarje in obožene stražnike, hodila je predrzna dolenjska mladina do leta 1848. čez strme Gorjance na Hrvaško po duhan in sol in nosila to blago rojakom, ki so ga dobivali na tak način za nekoliko krajcarjev cenejše, nego v domačih prodajalnicah. Naših fantov ni gnalo v nevarnost koristljubje, nego hrepenenje po junaški slavi in zlasti prostosti. Izpremenjene političnogospodarske razmere so ustavile in odpravile to prepovedano hojo in tažbo, tem jačje pa je oživelo nezabranjeno preseljevanje dolenjskih težakov in rokodelcev, ki so dobro došli hrvaškim graščakom, meščanom in veletržcem. Petnajst let je vse mrgolelo naših drvarjev po slavonskih gozdih, iz nekaterih žup jih je šlo tja vsako leto po dve, tri stotine in še več. Vsak, kdor je potoval po Hrvaškem, čudil se je velikemu

številu naših delavcev, poslov, krčmarjev in drugih obrtnikov, katere je našel po vsej deželi razven Zagorja. Brez njih bi se bil ugneznil in razprostrl po trojedni kraljevini nevarni „Švaba“ mnogo bolj na gosto. V jedinem Zagrebu se je naštel o zadnji popišnji skoraj 4000 Slovencev! Jezik ne dela našim ljudem nobene težave in zapreke. Govoril sem že z mnogimi Hrovatarji in vsi so mi potrdili, da so se hrvaški v dveh mesecih prav lahko toliko naučili, da so izdelovali. Nekateri, ki so bili dalje časa v Slavoniji, znali so štokavsko narečje jako dobro.

Pravih Hrvatov se je tega stoletja na Dolenjsko za stalno le malo doselilo. Meni so znani samo trije. Za turškega divjanja pa jih je dosti prišlo. V naših Podgorcih teče nekatera kaplja hrvaške krvi. Tistim mnogim Slovincem, ki se pišejo za Hrovate („Hrvat“) so pripotovali spredniki brez dvojbe iz hrvaških krajev. Tudi ne ravno redki priimek „Turek“ so dobili najbrž Hrvati, ki so pribežali s Turškega na Kranjsko. Na osmanske Turke ali na poturčene Bošnjake (poturice) se ne more misliti, ker si oni niso nikoli iskali, niti trebali iskati pribežišča

v krščanski deželi. Ko sem potoval po Dolenjskem, nameril sem se večkrat na hrvaške zidarje, dogarje in tesarje. Ljudje so jih sploh hvalili zaradi njihove odlične spretnosti, pridnosti in poštenosti. Zidarji so bili Vinodolci, imeli so jih povsod rajši, nego Italijane, ker so zidali trdnjše in niso nikoli skušali, da bi gospodarja osleparili. Tudi tesarji (sami Kastavci) so bili izvrstni delavci; s svojimi velikimi sekirami obsekali so hlod trikrat prej, nego naši. Dolenjci so tem primorcem samo to očitali, da se bahajo preveč s svojo domovino, trdeč, da rastejo v njej smokve in oljke. Dejali so: Ko bi imeli take dobrote doma, ne bi si hodili k nam kruha iskat. Izobraženi bralci vedo, da se Hrvati niso lagali. Oljke in smokve rastejo res v primorji, ali samo ob njih se ne da živeti. Narodno gospodarstvo na Dolenjskem je prejelo marsikak važen napredek in pripomoček od hrvaških bratov. Lahki, žilavi in vstrajni dolenski konji spadajo h hrvaški pasmini. Kakor na Hrvaškem, ne redé se tudi ob Krki in Temenici prasci samo za dom, ampak se tudi prirejajo in z lepim dobičkom na vse strani razprodajajo. Kakor hrvaški poljanci, pitajo tudi dolenski razven kuretine obilo rac, gosi in puranov. Po hrvaškem vzgledu so začeli Dolenjci že pred mnogimi desetletji sejati debelozrnato koruzo, ki se zove debeljača. V dolenskih vinogradih je jela izpodrivati slaborodne trte če dalje bolj plemenita hrvaška kraljevina in mestoma tudi že primorščina.

Sosedstvo hrvaške zemlje in vedno občevanje z njenimi prebivalci je imelo jako dobre nasledke za dolensko slovenščino, ki je ostala mnogo bolj čista in bogata, nego gorenjska. Posredujoči člen med našim in kajkavsko-hrvaškim narečjem je rodoljubna, prekrasen jezik govoreča Bela Krajina. V dolenskih nravih in navadah, mišljenji in življenji se nahaja marsikatera reč in prikazen, ki se ne da lahko pojmiti in razjasniti brez korenitega poznavanja hrvaške narodnosti in hrvaških nazorov in običajev. Jako nepovoljne in neprijazne pa so bile razmere, v katerih so živeli Dolenjci skoraj do leta 1830. s žumberškimi staroverci, kateri so prišli iz Bosne in jih imenujejo učenjaki Uskoke, naši ljudje, kakor sem že popovedal, pa Vlahe. Na Gorjancih so jih naselili nemška gospoda. V last so jim dali zemljo, ki je bila do njih prihoda slovenska. Gospoda so si hoteli postaviti s to naselbino čvrst branik z jedne strani proti Turkom, z druge proti upornim dolenskim kmetom. Svoje podložnike, ki so jih pregnali s prisojnih sklonov vshodnih Gorjancev, zapodili so in poselili na zapadu te gore po brezvodnih rebrih z gostim gozdom in grmovjem obrasteneja južnega Podgorja. Večjim turškim krdelom sami Uskoki niso mogli dosti škoditi, ker jih je bilo premalo. S ženami in otroci vred jih je še zdaj, ko so se gotovo namnožili, komaj osem tisoč. Tem nevarnejši in pogubljivejši pa so bili orožju in vojskovanju malo vajenim dolenskim kmetom, ki so hoteli razbiti teške sponе, v katere so jih zakovali nemški graščaki. Brez pomoči bojevitih Vlahov gospoda kmetiškega punta ne bi bili mogli tako hitro zadušiti. Pa tudi ob mirnem času so bili ti na pol divji hribovci silno nadležni dolenskim Slovencem. Neprehoma so jih napadali in jim kradli in grabili. „Turški hajduki“ ponajveč niso bili pravi Turki, nego po turški

preoblečeni Uskoki. To se je izvedelo na tanko po njihovem naskoku na brajtenovski grad l. 1827. Preiskava je dokazala, da so bili skoraj vsi razbojniki tiste dobe žumberški graničarji, njihovi vodniki (harambaše) pa graničarski častniki!!! Vojna sodnija je krivce grozovito strogo kaznovala, kar je pomoglo. Od takrat so „turški“ hajduki izginili. Vojni ustroj je graničarje sploh silno razvadil in izpridil. Pomenil je sužnost, ki ne rodi nikoli dobrega sadu. V drugi polovici našega veka so se preinačile tudi v žumberškem okraji politične, vojaške in društvene razmere. Stara sovražnost je med Uskoki in Dolenjci popolnoma zamrla, nadomestila jo je blagodejna vzajemnost in zloga, ki je povsod potrebna, najbolj pa med bližnjimi sosedi. Vlasi si hodijo pod naše Gorjance iskat dela in v hudi sili in stiski tudi miloščine, katere jim noben le količkaj premožen Poljanec in Podgorec ne odreče. Dolenjci pa kupujejo prav radi od žumberških trgovcev, česar potrebujejo, na pr. izvrstno hrvaško vino in prasce. Mnogi Vlasi znajo prav dobro naš jezik. Večkrat sem jih vprašal, s katero deželo bi se rajši združili, s kranjsko ali hrvaško? Vselej so mi odgovorili, da s kranjsko, „ker na Hrvaškem ni reda“. Sosebno so se togotili na hrvaške „sudce“. Ali takim besedam ni dosti verjeti. Da jih vpraša kak Hrvat, rekli bi mu bržkone, da Kranjcev ne marajo in da žele ostati pri hrvaški kraljevini.

Glavna središča občevanja z domačini, rojaki in tujci so na Slovenskem trgi, sejmi, božja pota in cerkveni shodi. Razven omenjenih dveh slov v Dolenjcih najbolj romarske cerkve na „svetem“ Kumu, na Veseli Gori, na Krki, kamor hodijo tudi Gorenjci, sv. Petra na visokem hribu pri Žužemberku, Matere božje pri Kostanjevici, kjer se ima človek priliko nagledati zanimivih obrazov in nošnje vlaških in katoliških Žumberčanov in Žumberčank. Poglavitno tržišče za blagó in govejo živino, zlasti pa za prasce, je Dolenjecem Novo Mesto, kajti tu je trgovina z njimi tako velikanska, kakor nikjer drugje na Slovenskem, za prasce Šentjarnej, za konje Bučka in Zatičina itd. S Kočevarji in Krajincani se shajajo sosebno na mnogobrojnih žužemberških sejmih, z Gorenjci pa seveda najbolj v Ljubljani. Belo stolico naše slovenske domovine imajo tudi oni za svoje glavno mesto, ne zategadelj, ker prebivajo v njej najvišji deželski oblastniki in uradniki, ampak zato, ker jo ljubijo in časte bolj, nego vsa druga mesta, ki so jim znana na božjem svetu. Kadar se vrnejo iz nje prvokrat domov, pripovedujejo po cele dni o imenitnostih in novicah, katere so v njej videli in slišali. Zlasti ne morejo prehvaliti ljubljanske gospode, kako neizrečeno so prijazni in postrežljivi, da pokažejo neznanemu človeku, če jih prosi, pot in mu razlože vse na tanko, česar koli jih vpraša. Vse znanke zavidajo dekli, ki si dobi službo v Ljubljani. Večkrat sem čul iz ust starih ljudi, ki niso prišli dosti od doma, kako radi bi videli pred smrtjo Ljubljano. Izmed gorenjskih božjih potov se je priljubilo Dolenjecem, še bolj pa Dolenjkam, Brezje. Na stotine jih gre vsako leto tja peš, na vozu in s železnico. Gorenjci bi bili gotovo zadovoljni, ko bi slišali, kako oduševljeno hvalijo ti romarji njihove velike in čedne hiše in vasi, košate vrte, prostorno, ravno polje, sosebno pa tudi njihovo lepo in krepko rast in možato

vedenje. Izmed hrvaških mest in tržišč pomiče Dolenjce najbolj to seveda v Zagreb in Karlovec. Marsikomu se zdi Zagreb lepši in ugodnejši od Ljubljane, ker je bolj raznesen in prostoren. O zagrebški gospodi pa govore sploh, da so ravno tako napušljivi, kakor novomeška. Brez Dolenjcev in Belih Kranjcev ne mine noben tržni dan v Karlovcu in noben zagrebški semenj. V ti dve mesti je šel že marsikak slovenski Savel in se vrnil kot Pavel. Siromak prej še tega ni vedel, kaka kri mu se pretaka po žilah; še manje pa je poznal svoje slovanske brate in zlobne nakane naših sovražnikov. V zagrebških in karlovških kavanah in krčmah pa je čul tako čudne in krepke pridige, da je zijal, kakor kapelj, in se tako

razunel, da bi se bil šel tisti trenutek tepst z vražjim „Švabom“ za svojo teptano domovino in narodnost. Za vzbujanje narodnega duha in ponosa je občenje in družba z rodoljubnimi brati Hrvati neizmerne vrednosti Slovincem. Potrebo in korist te prijaznosti in vzajemnosti so že zdavnaj spoznali ne samo modri in učeni gospodje, ampak tudi najprostejše stare babe. Vsako leto gredo kresni večer zborovat na Klek vse dolenjske in hrvaške coper-nice. Na teh shodih se godi marsikaj nerodnega, ali to pa se ni menda še nikoli pripetilo, da bi si bile skočile babnice v lase in razdrle svojo starodavno zlogo. Pregovor ni prazen: Od vsakega človeka se naučiš lahko kaj dobrega, še od cigana.

Konec II. dela.

Pogled po slovanskem svetu.

Slovenske dežele.

(*Cesarjeviču Rudolfu*) bode filozofski fakultet dunaj-skega vseučilišča podelil doktorat iz filozofije. Znano je namreč, da se je naš cesarjevič pokazal učenjaka v zoologiji in prirodoznanstvu; ravno zdaj je zopet izdal na svetlo knjigo, v kateri nam krasno slika svoje potovanje na vzhodu. Naj še omenimo, da ga je peštansko vseučilišče imenovalo že prej za častnega doktorja.

(† *Gospa Emilija Hočevarjeva, rojena Obrezova.*) Našega rojaka, gospoda dr. Frana Hočevarja, gimnazijskega profesorja in docenta na univerzi v Innsbrucku, dohitela je nemila osoda, da mu je po kratkem srečnem zakonu dne 15. maja t. l. umrla soproga Emilija, hči državnega poslanca, gospoda Adolfa Obreza v Cirknici. Pokopali so jo 17. maja daleč od domovine v tujo zemljo, ki naj jo lahko pokriva! Učenemu rojaku pa izražamo gorko svoje sočutje!

(*V nedeljo, 18. maja*) se je zbral na Brdu pri graščaku g. Janku Krsniku vojni svet najnovejše slovenske „tudi narodne“ stranke, da bi katero rekel o prihodnji deželnozborski volitvi na Notranjskem. Kaj so gospodje uganili, ni nam znano. Imeli smo pa priliko o tej prevažni zadevi govoriti z veljavnimi možmi z Notranjskega. Ti so soglasno izrekli to le sodbo: Od zadnje volitve še ni preteklo leto; izvolili smo si takrat gospoda dr. Valentina Zarnika, ki je tiste dni užival naše polno zaupanje. Od tedaj se ni ničesar izpremenilo, temveč se je poslanec dr. Zarnik pri zadnjem zasedanju gorko potegoval za nas in naše potrebe. Ako smo ga zadnjič izvolili, izvoliti ga moramo sedaj zopet, ker se ni ničesar zgodilo, kar bi bilo odvzelo nam poprejšnje zaupanje do našega poslanca. Nasprotno: to zaupanje se je vsled delovanja gospoda poslanca pri zadnjem zasedanju še le bolj ukoreninilo! Če ga sedaj zopet ne izvolimo, postavimo se v nasprotje s svojo zadnjo izvolitvijo, ter napravimo golo demonstracijo — v korist tistim nemškim grošom, za katere pa po Notranjskem ni elastičnega navdušenja!

To je sodba veljavnih mož, in prepričani smo, da navzlic znanim logaškim pritiskom ne bodo ostali v manjšini! — Bog jih živi! —

(*Lepo priznanje.*) Gosp. M. Režek, župan občinskega zastopa na Radovici nam naznanja, da je občinski zastop v seji dne 18. maja t. l. sklenil jednoglasno, izreči g. Josipu Senčarju, c. kr. sodnemu pristavu, na odhodu iz sodnega okraja metliškega javno zahvalo za občudovanja vredno pridnost, gorečnost, nesebičnost in nepristranost na korist našemu od vseh strani zatiranemu

ljudstvu, kateremu je dostojno in postavno dve leti po ukazih pravosodnega ministerstva ustrezal z vidno in iskreno radostjo s slovenskimi zapisniki in razsodbami, da je zarad tega zaslužil popolno zaupanje. — Radi se pridružujemo sklepu občinskega urada na Radovici ter z enakim veseljem beležimo rodoljubni sklep njegov in čestitamo Senožecanom, h katerim je prišel gosp. Senčar službovat, da so dobili tako odličnega in občno spoštovanega rodoljuba v svojo sredo.

(*„Schulverein“ v Šent Juriji.*) Odkar je pri nas država opustila in nehala ponemčevati avstrijske Slovence, prejeli so to nalogo ne samo avstrijski Nemci, ampak tudi oni zunaj Avstrije, iz nemškega cesarstva, priskočivši jim na pomoč s svojim „šulferajnom“, katero društvo pošilja denarja v našo državo, da se od njega snujejo nemške šole v čisto slovanskih predelih. Nevarnost tega društva smo že razkrivali o raznih prilikah. To nemško društvo ni se nikjer tako ugnezdilo, kakor ravno v naši polovici, kajti na pr. na Ogrskem se ne more tako uspešno razvijati, kakor pri nas: tamkaj ima „šulferajn“ velikega tekmeča — Madžare. Naj omenimo vsaj v glavnih črtah, kako preti slovanski narodnosti nevarnost tu pa tam. Na Ogrskem se namreč plačuje učiteljem osnovnih šol v nemadžarskih predelih po 50 do 200 gld. posebne nagrade, ako more kateri dotičnih učiteljev dokazati povoljen uspeh v poučevanju madžarskega jezika pri nemadžarski deci. Ako so se njegovi nemadžarske narodnosti učenci naučili samo razlikovati madžarske samostavnike od pridevnikov, dobi učitelj za to nagrade 50 goldinarjev, ako je uspeh večji, do 200 goldinarjev — torej po služgi. Kateri učitelj pa bi se predrznil protiviti madžarizaciji, ta je že propal. Znan nam je slučaj, da je učitelj zarad tega, ker je naučil v svoji šoli nemške otroke nemško pesen peti, moral plačati 60 goldinarjev kazni, katera vsota se mu je odtegnila pri izplačevanju.

To omenjamo samo zato, ker ni vse jedno, če dopuščamo nemškemu „šulferajnu“, da se ugnezduje pri nas, samo da bi nam otujil naši narodnosti nado našo — nežno mladino. Da je naš narod spoznal sam pogubne namere „šulferajnov“, to je tolažba za prihodnjost, tolažba, katero nam dajejo dogodki, ki smo jih opazovali zadnje dni v Šent Juriji, kjer so kmetje hoteli zabraniti nemčurjem, osnovati tamkaj podružnico „šulferajna“. Protestovali so namreč zoper tako osnovo rekoč, da „šulferajna“ ne potrebujejo. In to mi zopet konstatujemo, da nemčurji našo ljudstvo vedno izzivajo, kjer samo morejo. — Ker tedaj preti nevarnost naši narodnosti z vseh strani, moramo samo pohvaliti naše kmete zarad njihove samozvesti in politične zavednosti.